

CUNUNA DE SONETE ÎN CREAȚIA LUI NICOLAE MĂTCAȘ

DOI: 10.5281/zenodo.3631461
CZU:821.135.1-193.3(478).09

Doctor habilitat în filologie **Elena UNGUREANU**
E-mail: elena_u_67@yahoo.com
Academia de Științe a Moldovei

THE WREATH OF SONNETS IN THE CREATION OF NICOLAE MATCAS

Summary. Both the sonnet (a variety of fixed poetry), and especially the "wreath of sonnets" (the corollary of the given species), require considerable efforts in seeking the perfect compatibility between form and content. Among the few Romanian poets who practiced the crown of sonnets there can be listed Nicolae Matcas, with two specimens: *În ziua-n care-om da de-acea comoară* (*On the day in which the man finds that treasure*) and *Pe ceruri stea, sîdef pe fund de mare* (*A star on the sky, a mother-of-pearl on the seabed*). The first wreath of sonnets is a manifestation of the country love, while the second is a hymn dedicated to the beloved woman, both of which are evidence of the self-discipline of poetic thinking and feeling.

Keywords: Nicolae Matcas, sonnet, wreath of sonnets (crown of sonnets), symbol, form, content.

Rezumat. Atât sonetul (specie de poezie fixă), dar mai cu seamă „coroana de sonete”, (corolar al speciei în cauză), solicită eforturi considerabile în căutarea compatibilității perfecte între formă și fond. Printre puținii poeți români care au practicat coroana de sonete se numără și Nicolae Mătcaș, cu două specimene: *În ziua-n care-om da de-acea comoară* și *Pe ceruri stea, sîdef pe fund de mare*. Prima coroană de sonete este un manifest al iubirii de țară, cea de-a doua e un imn dedicat femeii iubite, ambele constituind dovezi ale autodisciplinării gândirii și simțirii poetice.

Cuvinte-cheie: Nicolae Mătcaș, sonet, coroană de sonete, simbol, formă, fond.

Alcătuît, tradițional, din 14 versuri repartizate în două catrene cu rimă îmbrățișată și două terține cu rimă liberă, fiecare vers având câte 10, 11 sau 12 silabe, **sonetul** (fr. *sonnet*, it. *sonetto*), ca specie cu formă fixă, a supraviețuit de-a lungul timpului, numeroși autori preferându-l până în prezent altor specii. Anume în cazul sonetului, rima joacă un rol primordial în elaborarea formei mult râvnite. Schema clasică de rimare a versurilor e următoarea: **a-b-b-a, b-a-a-b, c-d-c, c-d-c** sau **a-b-b-a, b-a-a-b, c-d-e, c-d-e** (pentru sonetul petrarchist, italian) și **a-b-a-b, c-d-c-d, e-f-e-f, g-g** (pentru sonetul shakespearian, englezesc). De exemplu:

De câte ori suspinul meu te **cheamă**
pe numele ce-n piept mi-a scris **Iubirea**,
cu LAU¹ de i-ascult dintâi **rostirea**,
în șoapte moi și dulci fără de **seamă**.

REgină aud apoi și nu mi-e **teamă**
să-mi întăresc, cântându-te, **simțirea**,
dar TAcî strigă sfârșitul, căci **slăvirea**
nu-i pe puterea ta ce se **destramă**.

¹Notă: LAURA (diminutiv: LAURETA) – numele iubitei lui Petrarca. După moda timpului, silabele din numele respectiv sunt invocate pentru a o elogia.

Numele tău el însuși ne-**nvață**
cu LAUe și cu REspect a-l **spune**
când nit e-arăți, mărită doamnă,-n **față**.

Dar poate Apollo-n vrerea-i **îndrăzneță**
nu-ngăduie ca frunza lui pe **strune**
s-o proslăvești cu inimă **semeță**
(F. Petrarca, *Sonetul V* [1, p. 7])

Au toate-un jind, tu-l ai pe-al tău, pe **WILL**²,
și-alt WILL, de poftă prisosit, te **cere**,
e-un WILL pentru oricare și **ostil**
preadulcei liniști, el e numai **vrere**.

Ai vrea în jindul tău **nemărginit**
s-adaugi jindul meu, cu-**mbelșugare**,
ori jindul altora **îngăduit**
îmi lasă jindul fără **îndurare**?

Cum mările-s sporite de **furtuni**,
primind și ploaia-n matcă, **revărsată**,
și tu, atâția WILL în WILL i-**aduni**,

visezi să fii în WILL și mai **bogată**.
Toți câți sunt WILL tu jinduie-i **mereu**
c-un singur WILL pentru-al tău WILL, doar **eu...**
(W. Shakespeare, *Sonetul 135* [2, p. 147])

²Notă: WILL – diminutiv de la numele WILLIAM.

Într-un volum de sinteză dedicat variatelor tipuri ale poeziei cu formă fixă, semnat de Nicolae Leahu [3], cea mai mare parte e dedicată anume sonetului și varietăților acestuia, numite **derivate sonetice**: *sonet inversat* (semnat de Mihai Codreanu), *sonet dublu* (Mircea Demetriade, Panait Cerna, Mircea Cărtărescu), *sonet în dialog* (Mihai Codreanu, Păstorel-Al. O. Theodoreanu), *ciob de sonet* (Nichita Stănescu), *sonet ludic* (Ion Hadârcă), *sonet neterminat* (Emil Brumar, Emilian Galaicu-Păun), „*ultimul*” *sonet*, alcătuit din doar semne de punctuație (Dumitru Crudu). Varietatea lor nu se oprește însă aici, sonetul cunoscând o mulțime de alte derivate: *sonet caudat* (cu coadă), *redus*, *înjumătățit*, *șchiop*, *minor*, *continuu*, *mixt*, *dublu*, *răsturnat*, *fără cap* etc., dar și forme absolut noi, singulare, precum sonetul „*estrambot*” („strâmb”, extravagant, încălcător de reguli) [4]. Lista autorilor care au cunoscut cauza sonetului se completează cu autori de generație nouă, intrând pe teren, cum era de așteptat, *sonetul electronic* sau *cyber-sonetul* [5].

Metamorfozele la care este supus continuu sonetul au marcat întreaga istorie a poeziei, a literaturii universale în general, „moartea și resurecția sa” constituind până în prezent obiect de discuție al criticii și teoriei literare [6]. Fascinația acestei specii vine din constrângerile pe care le impune poetica sonetului. Forma rigidă este confruntată cu condiția unei izbucniri gramaticale, care poate veni doar din cunoaștere profundă a posibilităților latente ale limbii. Preferința pentru scrierea sonetelor și, în special, a laborioaselor coroane de sonete, este, de fapt, „o superfină replică la proliferarea unui verslirism tot mai trâncănit, dar și un răspuns inteligent la provocările hedoniste ale postmodernității” [7, p. 21], un exercițiu dificil, la care autorul s-a înhâmat de bunăvoie. În câteva studii anterioare [8-10], am remarcat simboluri și motive care definesc creația poetică a lui Nicolae Mățaș, jocul intertextual al acestora, abundența de procedee și figuri stilistice etc.

Coroana de sonete (it. *corona di sonetti*, fr. *couronne des sonnets*, engl. *wreath/crown of sonnets*, rus. *венок/венец сонетов*), numită și **cunună de sonete**, este o supraspecie a sonetului și a apărut în secolul al XIII-lea, în Italia, impunând o deosebită rigoare și măiestrie. E acea *la noblesse qui oblige*, deci ridicarea obligatorie a sonetului la pretinsa perfecțiune. „Piatră de încercare pentru orice sonetist, coroana/cununa de sonete descurajează improvizația facilă, foarte puțini autori aventurându-se să-i escaladeze culmile” [3, p. 219], afirmă criticul în postfața bine îngrijitei antologii de poezie cu formă fixă. Expandată dintr-un sonet obișnuit, „coroana” reprezintă o construcție asamblată din 15 sonete (uneori 16), care descifrează textul cel mai important, cel care dă tonul, numit **sonet-maestru** (sau **magistral**) (fr.

sonnet-maitre). Această concatenare de versuri care au lăsat urme în celelalte 14 sonete poate fi plasată la începutul sau la finalul întregului eșafodaj, după preferința autorului, constituind culminația formei, dar și o esență a esențelor (fondului/conținutului). Deși încoronează, încheind ciclic/sferic întregul poem, sonetul-maestru este elaborat, de regulă, înaintea tuturor sonetelor componente ale coroanei, abia după care începe adevărata trudă poetică (cu redactări intermitente și obositoare). Într-un final, sonetul-maestru (care trebuie să iasă perfect, desăvârșit!) este alcătuit din toate versurile „liminare” (adică de la începutul și de la sfârșitul fiecărui dintre cele 14 sonete) ale pieselor precedente: primul sonet începe cu primul vers al sonetului-maestru, încheindu-se cu cel de-al doilea vers al aceluiași. La rândul său, primul vers al celui de-al doilea sonet repetă versul final al primului sonet și încheie acest sonet (al 2-lea) cu versul al treilea al sonetului-maestru, care va fi reluat ca vers inaugural al strofei a treia ș.a.m.d. „Enunțarea și reluarea succesivă, în aceeași manieră, a celorlalte versuri ale sonetului-maestru sfârșește cu versul al 14-lea, care, debutând cu ultimul vers al sonetului-maestru, sfârșește cu versul liminar al aceluiași sonet. Sugerând „regenerarea” comprimată a întregului ciclu, sonetul al 15-lea se constituie, corespunzător, din versurile liminare și finale rulate în sonetele anterioare” [3, p. 219].

Nicolae Mățaș se declară un împătimit al sonetului, considerat una dintre cele mai fascinante și mai longevive specii în istoria universală a poeziei. Două volume dintre cele patru ale colecției „Opera Omnia. Poezie contemporană” semnate de poet [11-14] se încheie, programatic, cu câte o „coroană de sonete”: *În ziua-n care-om da de-acea comoară* [11, p. 405-423] și *Pe ceruri stea, sidef pe fund de mare* [14, p. 385-400].

Bun cunoscător al sonetului din toate timpurile, Nicolae Mățaș nu a ezitat să-și încerce puterile și la această „categorie grea”. Deși total diferite ca tematică, în ambele coroane întrezărim un simbol comun: *comoara* (= dragostea), aceasta fiind, după Ivan Evseev, în simbolistică, „un dar al cerului, ce se descoperă în urma unor intense căutări și a numeroase sacrificii. Toate obstacolele în calea căutării simbolizează greutatea de ordin moral” [15, p. 45-46].

Coroana cu titlul *În ziua-n care-om da de-acea comoară* reia o tematică patriotică, pentru unii nemaifiind la fel de actuală ca acum 30 de ani. Din cauza că patriotismul exprimat poetic a eșuat de multe ori, critica se ferește să-i mai dea creditul de altădată. Dar dragostea de țară rămâne la fel de puternică ca dragostea față de persoana iubită. În acest sens, putem afirma că *roata de olar*, așa cum e intitulat un volum anterior al poetului [16], e obiect al muncii lui sufletești, la ori-

care fel de dragoste s-ar referi: de țară, de familie, de divinitate etc. Raportată la dragostea față de femeie, se poate constata că aceea comoară e chiar corpul iubitei. „Prima și cea mai veche linie simbolică e aceea care unește vasul (oala, urciorul) și corpul uman, cel feminin în speță: precum orice vas conține ceva prețios sau de importanță vitală, tot așa corpul omului (sau numai inima sa) conține „sufletul”. (...) Vasul simbolic închide în sine un „elixir al vieții” și este un rezervor de viață. Oala tradițională e făcută din argilă amestecată cu apă și apoi arsă la foc sau uscată la soare; ea este deci o sinteză a elementelor și un simbol cosmic. **Munca olarului** a fost asociată actului cosmogonic” [15, p. 121]. Dumnezeu a fost și el olar, tot așa cum olar se vede poetul. Nu în ultimul rând, îndemnul acestuia se referă la căutare, căutarea (dinamismul, *energeia*, în sens coșerian) însemnând rostul vieții: *Să tot săpăm pân’ n-om găsi ulciorul* trimite la simbolul fântânii (izvorului), care este asociat „apei vii, ce țâșnea de lângă rădăcinile pomului vieții din paradis... Ea unește lumea diurnă cu adâncurile pământului și, totodată, poate fi un ochi deschis spre cer. Fântâna săpată în pământ se asociază principiului feminin” [15, p. 59]. Motivul ulciorul revine de câteva ori în prima coroană de sonete, păstrând clară linia ideatică: *În ziua-n care-om da de-acea comoară – Să nu cedăm pân’ n-om găsi ulciorul*. Dorul (înalt!) de libertate, dorința nemărginită de a vedea în-fapt-uită reunirea neamului românesc cu toate teritoriile înstrăinate este cel mai important mesaj. Comoara este, așadar, idealul întrupat în teritoriul românesc reîntregit. O nevoie similară, de reîntregire, deci de în-fapt-uire, exprimă și actul iubirii, energiile opuse yin și yang.

Mai jos prezentăm, din prima coroană de sonete (patriotică) – doar Sonetul I (*sonetul-matrice*) și Sone-

tul XVI (*magistralul inversat*) (a se vedea figura 1), care, alăturate, iau forma unei clepsidre.

Surprizele lexicale vin totuși din interiorul sonetelor (II-XV): câteva motive străbat coroana de sonete de la început până la capăt: Țara, Unirea/Reunirea, Munții, Marea, Codrii și peste tot întâlnim simboluri ale românismului: Coloana infinitului (*Coloană-n ceruri în regal veșmânt*); culorile tricolorului (*În soare, mare, sânge, Tricolorul*); credința în Dumnezeu (prin lexeme ca *sfinți, icoană, răstignit, Iisus, Ziditorul*); elemente distinctive ale folclorului românesc (*Dainează a baladă și-o mioară*). Antonimele dau greutate discursului: (neam) **răznit/ răzlețit** (=despărțit, separat) – **împlinit; munte – mare** (*Își vor desface brațele Carpații, / Măicuța mare ne-a lua în brață; Tresare marea, codrii se-nfloară, / Își tremur’ munții crestele ușor; Ni-s munții blânzi gravizi de zăcământ/ Și marea – neagră – corn de aur alb (negru – alb); frac – zeche* (*În frac să fiu ori, rob, în simplă zeche*) etc. Printre cuvintele neologice care mențin discursul poetic în zona actualității (*inefabil, avuabil, recurabil* etc.) își fac loc și cuvinte din generația Y, cum ar fi *pokemon* (o serie de jocuri video cu personaje inventate care trebuie prinse – aspect și el legat de plăcerea pe care o oferă într-un mod incredibil tehnologiile). Poetul înobilează textul cu o avalanșă de cuvinte populare, rare, familiare sau învechite, valorificând sensuri prezente doar în dicționare: *asúd* (reg. sudoare, transpirație), *eremit* (=pustnic, sihastru), *armoarii* (=stemă), *chinovie* (=mănăstire), *fruntarii* (=frontieră), *flamă* (=flacăra), *drughineață* (=drug de lemn), *fort* (=zidărie), *sânurile alpine* (aici: *creste ale munților*; dintre cele șapte sensuri ale lexemului *sân*, doar unul are forma de plural *sâni*, în timp ce alte șase – *sânuri*); *zornic* (=nerăbdător); *șteamăt* (aici:

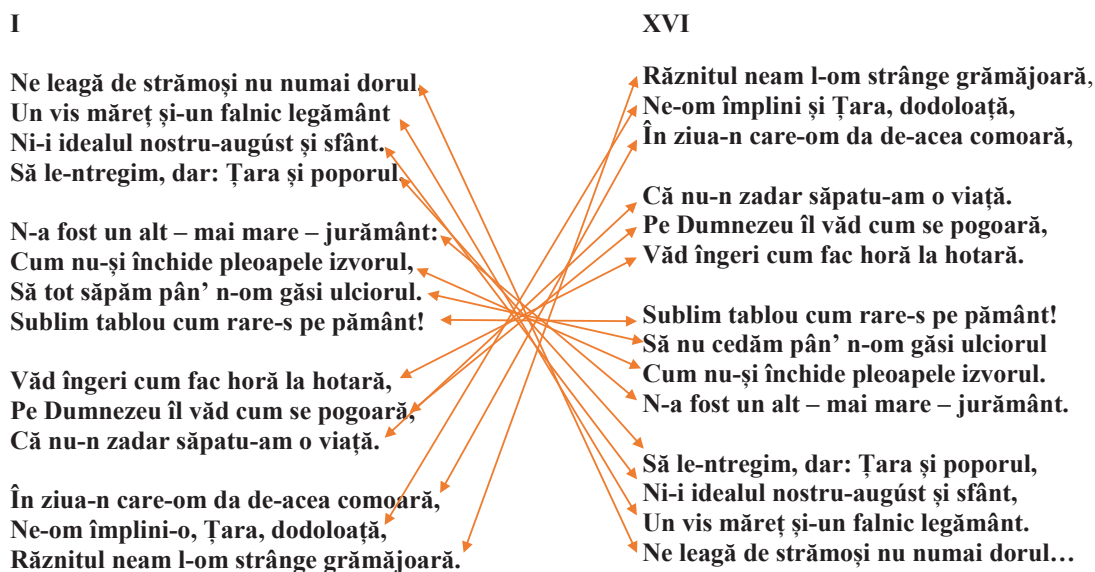

Figura 1. Strofele liminare ale coroanei de sonete *În ziua-n care-om da de-acea comoară*.

motiv, pretext), *dăruință* (=dăruire, nu: donație), *re-simțământ, left* (=podoabă), (*a*) *destruca* (=a dezveli, a descoperi), *odor, făgadă, apărământ, restriște, urgisire, vărsământ, astrucământ, hălci, sămași, cerbicie, târlie...*

Așadar, construcția hypertextuală, riguroasă și ciliară a coroanei de sonete necesită imperios vizualizarea acesteia. Figura 2 prezintă Sonetul XV și Sonetul XVI, din finalul celei de-a doua coroane de sonete (de dragoste), cu același efect imaginar de clepsidră.

În coroana de sonete de dragoste iubita e „pe ceruri *stea*” (imagine mai mult decât uzată în literatura română, pe care însă aici o salvează pluralul biblic ceruri – *Al Domnului tău este cerul și cerurile cerurilor, pământul și toate cele de pe el* (Cap. 10:13; a se comp.: *o stea pe cer – o stea pe ceruri*). Tot ea, iubita, printr-o superbă antiteză topografică, e „*sidef* pe fund de mare”. Utilizarea lor fără articol enclitic (*o stea, un sidef*) prin juxtapunerea celor două metafore actualizează imagini care sugerează legătura dintre cer și pământ, ideal descrisă de Mircea Eliade [17].

„Cerul este un simbol cvasiuniversal prin care se exprimă credința într-o forță divină, creatoare a universului ce garantează fecunditatea pământului, însușirile sale observabile: îndepărtarea, imuabilitatea, grandoarea, frumusețea sublimă – s-au contopit în conștiința mitopoetică și religioasă cu o seamă de caracteristici axiologice: transcendență, superioritate, forță, creativitate, perenitate, sacralitate etc. Cerul și pământul formează diada sau polaritatea primordială în sistemul gândirii mitologice și cosmologice. Cerul e un principiu activ, de regulă masculin, spiritualizat; e un fel de „suflet al Universului”. (...) **Cerul și pământul** au fost despărțite fie prin actul cosmogonic,

fie prin răutatea și greșelile oamenilor. (...) Cerul e un simbol al conștiinței și al absolutului aspirațiilor și sediul paradisului” [15, p. 35]. Este mai mult decât evidentă asemănarea celor două elemente universale (steaua și scoica). Deși *sidef* e un lexem ieșit din uz, spun unele dicționare, oricum, rar, aici – o metonimie pentru perla scoicii, steaua care luminează poate fi și ea văzută ca un *sidef* cu irizații, cum și scoica poate fi asemuită unei stele *sidefate*.

Înfățișând energia descătușată, în poem apare intermitent imaginea leului, întruchipare a poetului îndrăgostit nebunește de jertfa sa și, totodată, de iubire ca stare stăpânitoare și sfâșietoare (amintind, bineînțeles, de stănesciana *leoaică tânără, iubirea*): *fiori de fiară carnivoră; pradă, sete leonină, leu himeric; Cu ochi de leu te devorez pe tine; În cușca strâmtă îmblânzi-mi-ai leul*. Poetul se întrece pe sine atunci când găsește rime neologice unor arhaisme sau dimpotrivă, aliniind vechiul cu noul sau contrapunându-le. Înțesat de cuvinte din straturile puțin frecventate de cititorul cu pregătire medie, de exemplu, neologisme și cuvinte livrești, discursul poetic devine învigorat: *sagace, vorace, diaforă, pleu, carenă, indoloră, scap, pasifloră, biforă, exhibă, stenahorie, monastic, iconoclastic, rateu, aparteu, acalmie, avenă, panaceu, releu, carenă, defileu, voleu, solitar, dantesc, ondină* etc. Mâncat de gelozie din cauza căldurii pe care i-o oferă iubitei astrul ceresc (aici: soarele), iubitul aruncă acesteia reproșuri că ființa dragă lui ar aparține întregului univers, în loc să-i aparțină exclusiv lui: *Scrutându-te pătrunzător, sagace,/ Cum doar röntgenograful te explorează* (este vorba de soarele, ale cărui *mii de raze grele, ghilotine,/ Pătrund în gleznă, umăr, beregată*, beregata fiind un

XV

Mă trec fiori de fiară carnivoră,
Captiv rămân al setei șeoline
De ce se-ascunde-n minele marine,
De ce viază-n faună și floră.

Precum un leu himeric prada-și ține
În lumea asta vag multicoloră,
Din orice colț de gând, la orice oră,
Cu ochi de leu te devorez pe tine.

C-un zâmbet de ți-ai tinde decolteul,
În piept mi-ai stinge setea leonină,
În cușca strâmtă îmblânzi-mi-ai leul.

Pe ceruri stea, sidef pe fund de mare,
Al tău surâs întunecu-nlumină,
De dragul tău chiar soarele răsare.

XVI

De dragul tău chiar soarele răsare.
Al tău surâs întunecu-nlumină,
Pe ceruri stea, sidef pe fund de mare.

În cușca strâmtă îmblânzi-mi-ai leul,
În piept mi-ai stinge setea leonină
C-un zâmbet de ți-ai tinde decolteul.

Cu ochi de leu te devorez pe tine
În orice colț de gând, la orice oră
În lumea asta vag multicoloră
Precum un leu himeric prada-și ține.

De ce viază-n faună și floră,
De ce se-ascunde-n minele marine
Captiv rămân al setei șeoline,
Mă trec fiori de fiară carnivoră

Figura 2. Strofele finale ale coroanei de sonete *Pe ceruri stea, sidef pe fund de mare*.

sinonim nu doar al gâtlejului sau traheii, ci chiar al vocii iubitei).

Traduse în limbaj eminescian, aceste versuri sunt o replică la ruga fierbinte a fetei de împărat: *Cobori în jos, luceafăr blând,/ Alunecând pe-o rază,/ Pătrunde-n casă și în gând/ Și viața-mi luminează!* (Eminescu, *Lucaafărul*). Recitată cu multă atenție, coroana de sonete preia o serie de imagini eminesciene, de pe care șterge praful prin antrenarea de cuvinte noi, risipind, shakespearean, „ce alții risipiră”. Un intertext admirabil lucrat este cel din versurile: *Un univers pe-o oră de iubire/ L-am preschimba. Un stih pe-o anafără*, care ne aduce imediat în minte: *Reia-mi al nemuririi nimb/ Și focul din privire,/ Si pentru toate dă-mi în schimb/ O oră de iubire* (Eminescu, *Lucaafărul*). În acest context, *un stih pe-o anafără* e deosebit de relevant, stihul (=versul, poezia) echivalând în acest context cu întregul univers, poate chiar inspirația, iar anafora (figură poetică constând în repetiția aceluiași cuvânt la începutul versuri) semnificând frământul poetului, truda lui zilnică, repetitivă.

Poetul readuce la viață regionalisme azi uitate: *a murseca* (= a mușca, a sfașia), *bairac* (= steag turcesc; aici: steag), *darac* (= unealtă de scărmanat lâna); *a se îmburda* (= a se rostogoli, a cădea): *Când valuri se îmburdă peste valuri*. Cu același succes animă cuvintele populare și rare, punându-le în slujba limbii poetice: *pică*, *moaște*, (*a*) *fereca*, *relictă*, (chipul) *băl* (= blond), *smârd* (= murdar), *răime* (= răutate), *marmorean* (= ca de marmură), *proșforă* (= prescură), *brăzdar* (= fier de plug), *mahnă* (= tristețe), *îndarn* (= în zadar), *murg* (aici: amurg). Verbe arhaice precum *a via* (*De ce viază-n faună și floră*) sau *a găta* (*Nu că nu-mi place chipul cum ți-l gată*), dar și perechi de antonime învechite (*De mi se-mbeznă inima de tină – Al tău surâs întúnecu-nlumină*) fac deliciul lecturii. Atrage atenția frecvența formelor inversate ale verbelor prin reluarea complementului direct: *geaba-l mai țesălu-l; voalul nu-l mai spălu-l; smulsu-i-l-am, vâlul*, precum și reluarea complementului indirect: *La cât de dragă-mi ești tu, dragă, mie*. Jocul cu infinitivele lungi e și el unul din procedeele pe care le stăpânește bine autorul: *Să prindem clipa? Câte vor mai fire?; Și un sărut, în gând doar, de mi-i dare*.

Între normă (restricție) și libertate, între inovație și clișeu, între reverență și protest, între imitație și transgresiune, sonetistul Nicolae Mățaș demonstrează că forma fixă e, de fapt, un act de autodisciplinare a gândirii și, am zice, chiar a simțirii, care au un rol covârșitor în procesul hedonist al lecturii: țin atenția cititorului trează.

BIBLIOGRAFIE

1. Petrarca F. Rime. Traducere, antologare, note și table tabel chronologic de Eta Boeriu. Cuvânt-înainte de A. Balaci. București: Univers, 1970. 308 p.
2. Shakespeare W. Sonete. Traducere de G. Tomozei. București: Litera Internațional, 2004. 172 p.
3. Antologia poeziei românești cu formă fixă. Ediție îngrijită, notă asupra ediției, concepte și bibliografie de N. Leahu și Raisa Leahu. Prefață de N. Leahu. Chișinău: Știința, 2015. 224 p.
4. Le sonnet au risque du sonnet. Textes réunis et présentés par B. Degott et P. Garrigues. Actes du Colloque international de Besançon (8, 9 et 10 décembre 2004). L'Harmattan, Paris, 2006. 430 p.
5. Contemporary Sonnets and Links. [on-line] <http://www.sonnets.org/newsonnets.htm> (vizitat la 24.11.2019).
6. Commare Giovanni. Le sonnet italien au XX siècle: mort et résurrection, in: Le sonnet au risque du sonnet, L'Harmattan, Paris, 2006. 430 p., p. 325-346.
7. Leahu N. Spumele haosului și savantele ritmuri. In: Antologia poeziei românești cu formă fixă. Ediție îngrijită, notă asupra ediției, concepte și bibliografie de N. Leahu și Raisa Leahu. Prefață de N. Leahu. Chișinău: Știința, 2015. 224 p., p. 3-7.
8. Ungureanu Elena. Nicolae Mățaș: „Râvnesc infinitul ca nava un port”. In: Limba română, 2019, nr. 1(251), p. 203-214. [on-line] <http://www.limbaromana.md/in-dex.php?go=articol&n=3668> (vizitat la 27.12.2019).
9. Ungureanu Elena. Nicolae Mățaș: „Sunt, ca Manole, un umil zugrav”. In: Dialogica, 2019, nr. 2, p. 33-39. [on-line] http://dialogica.asm.md/arhivarevistei/Dialogica/Dialogica_02-2019.pdf (vizitat la 27.12.2019).
10. Ungureanu Elena. Nicolae Mățaș: „Eu tai și tai în rocă să mi-l înalț, Sonetul”. In: Philologia, 2019, nr. 3-4, p. 80-89. [on-line] http://www.ifr.md/reviste/philologia_3-4--2019.pdf (vizitat la 27.12.2019).
11. Mățaș N. Bolnav de țară, vol. I. Iași: TipoMoldova, 2016. 562 p.
12. Mățaș N. Bolnav de țară, vol. II. Iași: TipoMoldova, 2016. 484 p.
13. Mățaș N. Iar când cu miei va ninge prin ponoare..., vol. I, Iași: TipoMoldova, 2016. 380 p.
14. Mățaș N. Iar când cu miei va ninge prin ponoare..., vol. II, Iași: TipoMoldova, 2016. 444 p.
15. Evseev I. Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale. Timișoara, 1994. 220 p.
16. Mățaș N. Roată de olar. Sonete. București: Pro Transilvania, 2008. 116 p.
17. Eliade M. Imagini și simboluri: eseul despre simbolismul magico-religios. Prefață de George Dumézil, trad. de Alexandru Beldescu, București: Humanitas, 2013. 240 p.